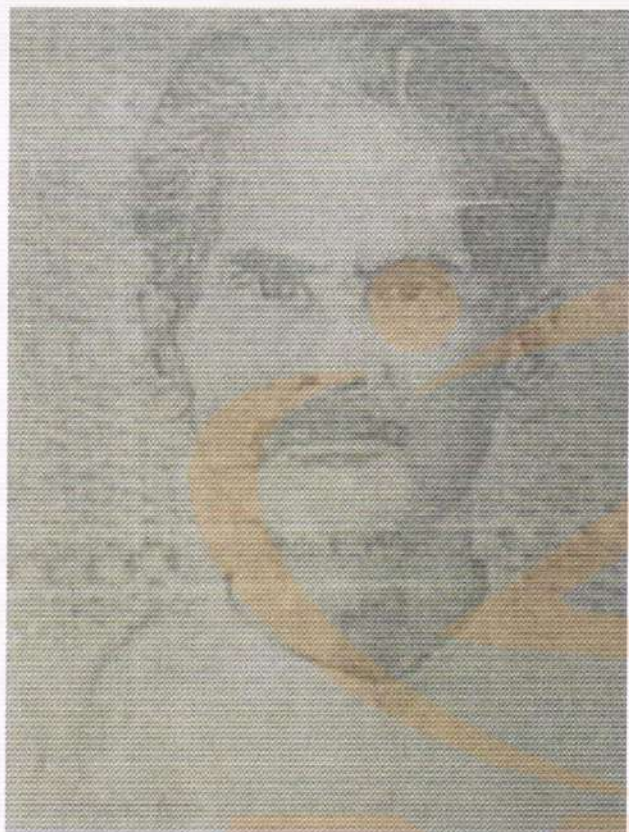

ย้อนรอยนักประพันธ์ชั้นครูกับผลงาน เรื่อง “มงคลประชาราษฎร์”

ผจญ มีจิตต์/รวบรวม

นายแดง ประพันธ์บัณฑิต

พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๕๑๑

“มงคลประชาราษฎร์” เป็นวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่น ประเภทกลอนสุภาพ แต่งขึ้นที่บ้านสี่กั๊ก ตำบลท่าเสม็ด กิ่งอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยนายแดง ประพันธ์บัณฑิต หรือ แดง นักปราชญ์ ดังมีหลักฐานยืนยันไว้ว่า

“ผมชื่อแดงนักประพันธ์ชั้นชา
อยู่ที่บ้านสี่กั๊กเป็นนักกลอน
หมู่ที่หกตกตำบลท่าเสม็ด
กิ่งชะอวดเมืองนครฯ เป็นตอณา

หกลีบกว่าแจ้งประจักษ์ในอักษร
กล่าวสุนทรหลายเรื่องสืบเนื่องมา
บอกขาดเด็ดที่สบายใช้มุสา
ญาติกาทั้งหลายได้เข้าใจ”

(แดง ประพันธ์บัณฑิต : มงคลประชาราษฎร์)

(สถานีชะวอด)

(บ้านสีก๊ก หมู่ที่ ๖)

แนวทางในการอ่าน การศึกษาวิเคราะห์และ การตีความ วรรณกรรมไทย โดยเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่น เรามักจะคุ้นชินและถือปฏิบัติ คือ การอ่านในมุมมองทาง ด้านวรรณศิลป์ ที่ให้ความสำคัญกับ คำ ความไพเราะ และความงดงาม รวมทั้งคุณภาพของการใช้ภาษา ในเชิง สุนทรียภาพ เสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งๆ ที่วรรณกรรมเหล่านั้น มีความซับซ้อนหลากหลายมิติ ทั้ง คำ ความหมาย ภาษาถิ่น จารัตประเพณีตลอดถึงคติชนในท้องถิ่น ที่ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกเอาไว้ ในหลายวรรคหลายตอน ล้วนมีสาระสำคัญที่ให้งัดคิด ควรแก่การศึกษา แต่เราได้ หยิบยกขึ้นมาพิจารณา กล่าวอธิบาย หรือทำความเข้าใจ ให้แจ่มชัด ตามความประสงค์ของผู้ประพันธ์ไม่ การอ่าน การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านั้นจึงบกพร่อง ขาดคุณค่าไปจากที่ผู้ประพันธ์มุ่งหวัง ให้ผู้อ่านได้รับรู้ รับทราบ เข้าใจและสื่อสารได้ บทประพันธ์ท้องถิ่นเรื่อง

“มงคลประชาราษฎร์” ของ แดง ประพันธ์บัณฑิต นั้นก็คงตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างกันนัก

สำหรับแดง ประพันธ์บัณฑิต หรือแดง นักปราชญ์ นี้นามสกุลเดิมคือ “สงเสน” เกิดเมื่อ ๑๙ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่บ้านบ่อโด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นบุตรของนาย สง นางหนู สงเสน ศิลปินโด่งดังในปักษ์ใต้ที่รุ่นราวคราวเดียวกันกับ นายแดง คือ “ขุนอุปถัมภ์นรากร หรือ “โนราฟุ่มเทว” (ฟุ่มเทว เกิด ๔ มีนาคม ๒๔๓๔ ที่บ้านเกาะม่วง ตำบลดอนทราย อำเภอดวนขุน จังหวัดพัทลุง) นายแดง เรียนหนังสือ ชั้นประถมศึกษา ที่วัดเลื้อเมืองและวัดบ่อโด ซึ่งพระภิกษุ กล้าย จิตตสุโก ผู้เป็นบุตรเล่าว่า นายแดงบิดาเป็นศิษย์ อาจารย์ “เล้ง” วัดบ่อโด ท่านสอนหนังสือไทยและหนังสือ ขอม จนสามารถอ่านออกเขียนได้ ดังปรากฏหลักฐานในเรื่อง “พลเรือนสอนบุตร” ว่า

“ให้อาจารย์ท่านเลื้อเมืองเรื่องระหง
ท่านสอนให้เข้าใจในสูตรนาม
ยอให้อาจารย์เส้งวัดบ่อโด
ท่านอุตส่าห์พยายามตั้งความเพียร

จิตต์บรรจงนอบนพเคารพสาม
พยายามข้าพเจ้าให้เล่าเรียน
สอนนอโมเข้าคำนำให้เขียน
สอนให้เรียนจัดเจนเขมรไทย”

(แดง ประพันธ์บัณฑิต : พลเรือนสอนบุตร)

เมื่ออายุ ๑๕ ปี นายแดงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดเลื้อเมือง ตอนนี้องท่านได้ศึกษาธรรมะ วิชาแพทย์แผนโบราณและวิชาไสยศาสตร์ จนแตกฉาน พออายุได้ ๑๘ ปี ก็ลาสิกขาออกมาช่วยครอบครัวทำมาหากิน โดยยึดอาชีพเป็นหมอแผนโบราณ ผลิตและปรุงยาสมุนไพร เดินตระเวนขายตามหมู่บ้านและชุมชนตลาดนัด ในขณะที่ตระเวนขายยา ปากก็ขับบทกลอนประกาศสรรพคุณของตัวยา รักษาโรคไปด้วย ทำให้นายแดงมีความชำนาญในการแต่งและการขับบทกลอนไปในที่สุด

หลังจากนั้นได้แต่งงานกับนาง “บาง” มีบุตรด้วยกัน ๗ คน แล้วย้ายครอบครัวจากบ้านบ่อโตนไปอาศัยที่บ้านคลองแดน เขาพังไกร อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังหลักฐานบันทึกไว้ในเรื่อง “นิราศอดข้าว” ว่า

“อาตมาข้าผู้แต่งชื่อแดงนาย
มีบ้านเรือนตั้งอยู่หมู่สิบสาม
ริมฝั่งชลติดตำบลเขาพังไกร

อยู่บ้านชายคลองแดนแสนเชื่องใจ
ฉันจึงความว่านายคำเป็นผู้ใหญ่
กึ่งหัวไทรแขวงภาคปากพ่อง”

(แดง ประพันธ์บทกวี : นิราศอดข้าว)

ต่อมาได้หย่าร้างกับนางบาง ในปี พ.ศ.๒๔๖๖ ไปแต่งงานกับนางเกล้า มีบุตรด้วยกัน ๗ คน คือ นายเจริญ นางบุญพัก นายอำนวย นายกำจัด นางหนูแจก นายจวบและนางสบาย ส่วนนางเกล้ามีบุตรติดมาด้วย ๓ คนคือ นายเคลื่อน นายคล้าย และพระภิกษุกล้วย

พระภิกษุกล้วย เล่าต่อไปว่า นายแดงผู้บิดาเดิมนามสกุล “สงเสน” แต่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติอย่างรุนแรงเมื่อฝนฟ้าแล้ง ไม่ตกต้องตามฤดูกาลมาถึง ๓-๔ ปี คือประมาณ พ.ศ.๒๔๖๘-๒๔๗๑ บริเวณสทิงพระ ระโนด หัวไทร เขียรใหญ่และรอบๆ ทะเลสาบสงขลา ภัยแล้งนี้มีผลให้ผู้คน อดข้าวอดน้ำ ต้องอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ชานเขินไป ต่างอำเภอ ต่างจังหวัดใกล้เคียงกันมาก คนที่อยู่

(โนราฟุ่มเทว กำลังรำถวายหน้าพระที่นั่ง)

ก็ต้องอดทนช่วยเหลือตนเอง บางครอบครัวกินมันกินเฟือก กินมะพร้าวอ่อน แหนขาว บางครอบครัวถูกร้องกินข้าวแม่ไม่มีข้าวสารจะหุงให้ลูก แม่ร้อนใจหนีลูกไปผูกคอตายก็มี ในภาวะเหตุการณ์ยากลำบากนี้เอง นายแดง ก็ถือโอกาสแต่งหนังสือเป็นคำกลอนบรรยาย ความทุกข์ยาก การอดข้าวอดน้ำของราษฎรในท้องถิ่นที่ตนประสพร่วมกับผู้อื่นๆ ชื่อหนังสือ เรื่อง “อดข้าวอดน้ำ” หรือต่อมาชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “นิราศอดข้าว” จำหน่ายเพื่อหาเงินมาซื้อข้าวสารเลี้ยงครอบครัว ผลงานเรื่องนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางตั้งแต่ หมู่พรสุราษฎร์ นครฯ พัทลุง สงขลาและตรัง จะขอยกตัวอย่างคำประพันธ์บางตอน ดังนี้

“ทั้งโย่พัดอัดเหน็บเจ็บเกินแรง
ได้ทีหัดสองหัดตัดเข้าทรง
ดาบดินสอทิ้งวางไว้ข้างนอน

ฯลฯ

เจ็บในตับจับหัวใจใส่เข้าปอด
ย่านบ่อโต บ่อदान ย่านบ่อแดง

ฯลฯ

ย่านมาบเตย ชีนากสาขขึ้นเห็ด
ทั้งหลาหลวง ทางควายไม่มีข้าว

นอนตะแคงปากเพียรเขียนคำกลอน
น้ำตาร่วงกายพับลงกับหมอน
ชีพจรตึกตึกนึกถึงตาย

หลุดลอดหลังหน้ากายาแข็ง
อดกันแรงขึ้นกินสิ้นพร้าวเหมง

อดขาดเต็ดปกป้องโลกร้องฉาว
กินแต่ข้าวอดคำโลกร่ำบอย

(แดง ประพันธ์บันทึก : อดข้าว)

จนครั้งหนึ่ง ข้าหลวงจังหวัดนครศรีธรรมราช
ไปประชุมราษฎร ที่กิ่งอำเภอหัวไทร ขอพบตัวผู้ประพันธ์
เรื่องนี้ เมื่อนายแดงเข้าพบก็ได้รับความชมเชย
จากข้าหลวง พร้อมกับมอบเงินรางวัลและเปลี่ยนนามสกุล
ให้จากสงเสน เป็น “ประพันธ์บันทึก” ตั้งแต่นั้น

ต่อมาวรรณกรรมเรื่องนี้ ได้รับการตีพิมพ์จำหน่าย
โดย โรงพิมพ์สงขลาพานิช จังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒
ทำให้นายแดง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางยิ่งขึ้น
จนชาวบ้านตั้งฉายาให้ว่า “แดง นักปราชญ์” บ้าง
แดง ปราชญ์ และ “แดง นักประพันธ์” บ้าง หลังจากนั้น
นายแดงยึดเอางานการประพันธ์วรรณกรรมเป็นอาชีพหลัก
แต่ก็ไม่ทิ้งงานขายยาสมุนไพรตามที่ได้เรียนมา ในช่วง
นี้เองนายแดงได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาอีกหลายเรื่อง
ทั้งวรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมประโลมโลก จักรๆ
วงศ์ๆ แบบภาคกลาง และ นวนิยายหนังสือที่สามาร
สืบค้นได้คือ

นิราศอดข้าว พลเรือนสอนบุตร อธิสสอนศิษย์
และมงคลประชาราษฎร์ สามเรื่องหลัง พิมพ์จำหน่าย
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕ ส่วนนิยายหนังสือ
๒ เรื่อง คือ “แก้วพรอด” ซึ่งมีความยาวถึง ๒๓ เล่ม

พิมพ์ซ้ำหลายครั้ง หลังสุดที่พบเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔
พ.ศ. ๒๕๐๐ และ “เหรียญทอง” ความยาว ๔๒ เล่ม
พิมพ์จำหน่ายอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปลาย ทศวรรษ ๒๔๙๐
จนถึงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐

ในวารสาร “คลองอยู่ต๊ะเกา” ของกลุ่มรักทะเลสาบ
สงขลาได้กล่าวถึง แดง ประพันธ์บันทึก ไว้ว่า “นักเขียน
ได้ในวัฒนธรรม วรรณกรรมร้อยกรอง ที่มีชื่อเสียงมากใน
ช่วง ทศวรรษที่ ๒๔๗๐-๒๔๙๐

คือ นายเสือ ชำนาญภักดี หรือ เสือ ดอนคัน
และนายแดง ประพันธ์บันทึก หรือแดง นักปราชญ์ กวี
ทั้งสองสร้างผลงานขึ้นมาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน โดย
นายเสือโด่งดังขึ้นมาก่อนนายแดงเล็กน้อย แต่ทั้งคู่ก็
เป็นกวีที่เป็นแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านภาคใต้ หันมาสนใจ
อ่านหนังสือและชื่นชมในอาชีพนักประพันธ์มากขึ้น”

“และจากผลสำรวจพบว่า ระหว่างทศวรรษที่
๒๔๘๐-๒๕๐๐ มีนักประพันธ์ที่สร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์
แก่ผู้อ่าน มีผลงานเขียน ตีพิมพ์ออกมาสม่ำเสมอถึง ๒๔
คน ๒ ใน ๒๔ คนได้แก่ แดง ประพันธ์บันทึก และ
อำนวนย ประพันธ์บันทึก ผู้เป็นบุตร ด้วย”

พระภิกษุกล้าย เล่าต่อว่า ประมาณปี พ.ศ.๒๔๘๗ บิดาได้ย้ายครอบครัวไปอยู่ที่บ้านสี่กั๊กบริเวณเส้นทางรถไฟ ชะวอด - บ้านนางหลง ตัดกับถนนท่าเรือ - ท่าเสม็ด ตำบลท่าเสม็ด ถึงอำเภอชะวอด จังหวัดนครศรีธรรมราช สมัยนั้น ในขณะนั้นเองบิดาได้ประพันธ์ วรรณกรรมคำสอน เรื่อง “มงคลประชากรราษฎร์” ดังได้กล่าวแล้ว และบิดา เทียบตระเวนขายยาสมุนไพร กับหนังสือคำกลอนที่พิมพ์ ออกเป็นเล่มๆ ละ ห้าสิบสตางค์ บ้าง หนึ่งบาท บ้าง ตามตลาดในชุมชนและบนขบวนรถไฟท้องถิ่น ตั้งแต่ หาดใหญ่ พัทลุง ชะวอด พังงา สุราษฎร์ และชุมพร ปาก กีร็องชัยบกกลอน ประกาศโฆษณาสรรพคุณยาสมุนไพร สลับกับบทกลอนในเรื่อง “มงคลประชากรราษฎร์” ให้ความรู้ เป็นคติเตือนใจแก่ผู้โดยสารไปด้วย ดังตัวอย่างเช่น

(ห้องทุ่งนาระโนด หัวไทร เขียวใหญ่
ฝนแล้งติดต่อกันถึง ๓-๔ ปี)

“ท่านผู้ใดใจนิยมสมควรรู้
เล่มละห้าสิบสตางค์ถ้วนควรราคา
เป็นลิตยิตกิตติศัพท์สลับสววย
ปฏิบัติตามคำไม่จำจน

ลองอ่านดูนิยายลายเลขา
ควรซื้อหาไว้ประดับสำหรับตน
ประเสริฐสววยส่งเสริมเฉลิมผล
เจริญชนม์สุขสวัสดิ์พัฒนาเอยฯ”

ฯลฯ

“ผมนายแดงเมื่อบ้านสี่กั๊ก
อยู่ตำบลท่าเสม็ดบอกเด็ดขาด
นครศรีธรรมราชปราชญ์ลือนาม
เพียงหนึ่งบาทขาดค่าราคาซื้อ
ราษฎร์เจริญโรงพิมพ์ริมรรคา
ได้ลงพิมพ์ครั้งแรกแปลกแปลกเรื่อง
เชิญซื้อไปอ่านฟังคงมี

ติดสำนักหมู่หกตกอาราม
เป็นนักปราชญ์ภาคใต้ฝ่ายสยาม
ว่ากันตามความจริงสิ่งมีมา
อ่านหนังสือหน้าวัดเกาะเพราะหนักหนา
เชิญซื้อมาอ่านดูจะรู้ดี
อ่านแล้วเปลื้องความทุกข์เป็นสุขี
เจริญศรีสุขสวัสดิ์พัฒนาเอยฯ”

นายแดงเป็นผู้สนใจการศึกษา และชอบอ่าน หนังสือมาก นางบุญพัก ผู้บุตรเล่าว่า บิดาชอบพูด เป็นกลอน เมื่อสั่งสอนลูกๆ จะกล่าวเป็นกลอนสดๆ ทั้งหมด สำหรับเรื่องที่ชอบอ่านและท่องได้ขึ้นใจตลอดเล่ม คือ เรื่องพระอภัยมณี ของสุนทรภู่ และได้ยืมเอาสุนทร ภู่เป็นครู เป็นแบบอย่างในการประพันธ์ แดง ประพันธ์

บันทึก แม้มีความรู้เรียนหนังสือจากสมภาร และ บวชเรียนมาสองสามพรรษา แต่เป็นผู้สนใจในการศึกษา หาความรู้ทั้งทางโลก ทางธรรมและตำราแพทย์แผนโบราณ ส่งผลให้นายแดงเป็นผู้มีความรู้ในแขนงต่างๆ อย่าง แดกฉาน ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ตลอดถึงด้านจารีตประเพณีวัฒนธรรม จึงสามารถนำวิชา

ความรู้ ความเข้าใจ มาสอดแทรกลงในคำประพันธ์เป็นคติ
อ้างอิง เปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง บทประพันธ์
ของนายแดงแต่ละเรื่อง จึงเหมาะสมที่เป็นวรรณกรรม
คำสอน เหมาะสมกับบุคคลทั่วไป ให้ สมญานามว่า
“แดง นักปราชญ์” หรือ “แดงปราชญ์” ได้อย่างลงตัว
แดง ประพันธ์บัณฑิต ได้แสดงฝีมือทางการประพันธ์
มาตั้งแต่วัยหนุ่ม งานประพันธ์ชิ้นแรกๆ คือ บทกลอนสั้นๆ
ที่แต่งขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น กลอนฎีกางานทอดกฐิน

ทอดผ้าป่า หรือกลอนเพลงบอก ในวันสงกรานต์ เป็นต้น
ส่วนผลงานชิ้นแรกๆ ที่จัดพิมพ์จำหน่ายเป็นรูปเล่มคือเรื่อง
“อดข้าว” และเรื่อง “อดน้ำ” ประมาณ พ.ศ.๒๔๗๒
จนทำให้นายแดง ประพันธ์บัณฑิต หรือแดง นักปราชญ์
มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปตั้งแต่จังหวัด ชุมพร
สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลาและตรัง
อย่างไรก็ตามในการประพันธ์แต่ละเรื่องนายแดงจะกล่าว
ถ่อมตน ตามธรรมเนียมปฏิบัติอยู่เสมอ เช่น

ท่านที่ผู้รู้รอบขอบใจมาก
ให้อภัยตามประเภทโปรดเมตตา
ผมไม่ใช่ นักกวีปรีชาหาญ
จับปากกาบังนึกกันลึกลับ
ไม่ใช่เขียนพักเดียวไม่เหลียวหลัง

อย่าออกปากเกะกะครหา
กรุณา กับผมอย่าถมทับ
ไม่ชำนาญกาพย์กลอนอักษรคัพท
เป็นลำดับอย่างไรอาศัยคิด
คอยระวังรอบตัวกลัวจะผิด”

(แดง ประพันธ์บัณฑิต : อธิสอนศิษย์)

“ข้าพเจ้าผู้ประดิษฐ์กิจประพันธ์
ไม่ใช่คนปากเพียรเรียนวิชา
เพียงแต่พอทำได้ไม่ฉลาด
ทอถกท่านทั้งหลายได้เอ็นดู
ถ้าผิดพลั้งอย่างไรช่วยใส่ข้อม
ไม่ใช่ฉันทอวาทอ้างในทางกลอน

ไม่เหมาะมันกิดติคัพทดับเสดสา
เป็นชาวนาจริงดอกรอกให้รู้
ท่านผู้ปราชญ์ฟังคัพทไม่จับหู
อย่าหลบหลู่เย้ยเยาะหัวเราะกลอน
อนุญาตยอมทุกอย่างทางอักษร
แต่ขาดตอนอาชีพจะหยาบทำ”

(แดง ประพันธ์บัณฑิต : พลเรือนสอนบุตร)

“คัมภีร์ประดิษฐ์คิดประดิษฐ์ลับอักษร
ผู้ประสงค้มงคลได้สนใจ
รักษากายไม่หมองครองศิริ
แผนผู้เฒ่าเข้าใจสมัยก่อน
ไว้ประดับสำหรับกายให้ชูเชิด
ปฏิบัติคำสอนไม่ร้อนรน

เป็นคำกลอนบ้านนอกเพิ่งออกใหม่
ตัดอาลัยชั่วร้ายไม่นิเวศน์
เป็นคติหลักฐานในการสอน
เป็นขั้นตอนเก็บประสมอบรมชน
จะประเสริฐโสภาสถาผล
เป็นมงคลป้องกันอันตราย”

(แดง ประพันธ์บัณฑิต: มงคลประชาราษฎร์)

หลังจากนั้นนายแดงมีอายุมากขึ้น สุขภาพร่างกายอย่างเข้าสู่วัยชรา มีโรคต่างๆ รุมล้อมอย่างเช่นผู้สูงวัยทั่วไป
ดังตอนหนึ่งคำประพันธ์กล่าวไว้ว่า

“ตัวฉันนี้พิการมานานัก
โชคชะตาอาภัพนักว่าจะกรรม
พยายามความรู้จะทุกกลอน
หวังสตาองค์ชื้อยารักษากาย

ทำงานหนักมิได้กายถล่ำ
หางานทำไปบ้างหวังจะตาย
เขียนอักษรตัวบรรจงลงพิมพ์ขาย
แม้ไม่หายก็พอทรงดำรงชนม์”

(แดง ประพันธ์บทกวี : มงคลประชากรราษฎร์)

เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๑
แดง ประพันธ์บัณฑิต ได้เสียชีวิต ด้วยอายุ ๗๗ ปี
บุตรหลานและญาติฯ ได้นำศพไปเผาปนกิจที่วัดท่าเสม็ด
หรือวัดดิษจวราราม ตำบลท่าเสม็ด อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดนครราชสีมา

(วัดท่าเสม็ด หรือวัดดิษจวราราม)

สำหรับวรรณกรรมคำสอนเรื่อง “มงคลประชากรราษฎร์”
เป็นวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนสุภาพ จำนวน
๒๗๕ บท ที่ผู้ประพันธ์มุ่งสอนประชาชนทุกเพศทุกวัย
ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา ปฏิบัติตาม
ระเบียบกฎหมายของบ้านเมือง ประกอบอาชีพสุจริต
ขยันทำงาน รับผิดชอบครอบครัว กตัญญูต่อบุคคลที่มี
พระคุณ รู้จักการประหยัดอดออม รู้จักคุณค่าของเงิน
รู้จักเก็บและรักษาทรัพย์สิน ไม่ประพฤติดนเป็นอันธพาล
เกียจคร้านการทำงาน ไม่เป็นโจรลักขโมย ปล้นผู้อื่นเขากิน
และให้หาวิชาความรู้ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น นับว่า
วรรณกรรมเรื่องนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาสังคม
เศรษฐกิจ จารีตประเพณีวัฒนธรรมและคติชนในกลุ่ม
ภาคใต้ตอนกลางด้านฝั่งตะวันออก อันหมายถึงชุมชน
ลุ่มน้ำฉวี ลุ่มน้ำตาปี ลุ่มน้ำปากพนัง และรอบๆ
ทะเลสาบสงขลาในยุคทศวรรษ ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ได้เป็น
อย่างดี

สภาพสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาในพื้นที่
ดังกล่าวในทศวรรษนั้น ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ
เป็นชาวนาชาวไร่ฐานะยากจน การศึกษาน้อย เชื่อคนง่าย
มีโรคภัยไข้เจ็บและมีคุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ เวลา

ส่วนใหญ่จะใช้ไปกับการดูแลนาไร่ เก็บเกี่ยวผลผลิต
ดังนั้นชีวิตเขาล้วนแต่ยากจนและไม่สุขสบายนัก ปีไหน
ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเขายิ่งยากจนอย่างน่าเห็นใจ
ที่สุด หลังจากเสร็จฤดูกาลเก็บเกี่ยว พวกเขามีเวลา
สนุกสนานบ้าง ในงานเทศกาลตามวัด เช่น วันสงกรานต์
ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรืองานบุญต่างๆ ในวัด มีมหรสพ
เช่น มโนราห์ หนังตะลุง เพลงบอกให้ชม ดังพระปัญญา
นันท์ภิกขุ กล่าวว่า “ความสนุกของชาวปักษ์ใต้ในช่วงนั้น
มีหนังตะลุง มโนราห์ และเพลงบอก มักแสดงตามงานวัด
ในเทศกาลต่างๆ มีการแข่งขันประชันโรงกันด้วย ชาวบ้าน
แห่กันไปดูชมกันครวญระลอกๆ” เป็นต้น

1500

ในขณะที่เดียวกันหากตนเอง หรือครอบครัวได้รับผลกระทบความเดือดร้อนจากโจรผู้ร้าย ก็มักแก้ปัญหาโดยวิธีการ “เอาเกลือจิ้มเกลือ” เป็นต้น

๒. เกิดวัฒนธรรมที่ยกย่องผู้มีอิทธิพล นักเลง
หัวไม้ และคนร่ำรวย มากกว่าการยกย่องบุคคลดี ผู้มี
สัมมาอาชีพ พอมีอันจะกินและมีศีลมีธรรม จนกลุ่ม
อิทธิพล กลุ่มนักเลงเหล่านี้หลงตนลืมตัวกระทั่งละเมิด
กฎหมายไปในที่สุด

๓. เกิดค่านิยมที่ผิดๆ เช่น ในหมู่ผู้ชายมักมีค่านิยมว่า หากจะเป็น “ลูกผู้ชายตัวจริง” ต้องมีพฤติกรรมเป็นนักเลง คือ “เล่นการพนันเป็น เป็นหนัง โนรา บ้าหญิง กินเหล้าเถื่อน เพื่อนเกลอยั่วเย้า มีเมียจุดมุดลักวัวควายได้” เป็นต้น หมายความว่า “ต้องเป็นนักลักขโมย นักเล่นการพนัน เป็นหนังโนรา นักดื่ม เสื่อผู้หญิง เพื่อนมาก เป็นผู้กว้างขวาง จึงจะได้ ชื่อว่าลูกผู้ชายจริง ใหญ่จริง” หากมีเมียทั้งที่ ต้องเป็นเมียจุด คือหากรักชอบลูกสาวใครก็จุดมาเป็นภรรยาเลย โดยไม่มีเรื่องใดๆ เกิดขึ้น ถ้ามีเมียแต่ง ต้องลงทุนใช้สินทรัพย์สินสอดทองหมั้นมาก ถือว่าใหญ่ไม่จริง เป็นต้น

๔. เกิดจากภาวะฝนแล้ง ไม่ตกต้องตามฤดูกาล
ทำนาไร่ไม่ได้ผล ประชาชนอดยากประการหนึ่ง แพ้การ
พ่นหมดตัวประการหนึ่ง เกียจคร้านการงานแต่อดยากรว
ยอยากอยู่ดีกินดีประการหนึ่ง นั่นคือสาเหตุการเกิดโจร
ขโมยในหมู่บ้านในตำบลที่ห่างไกลในอดีต

๕. เกิดจากนิสัยพาล สันดานนักเลง ของผู้คน
ที่เกเร มีความโลภ ความหลง คิดสร้างอิทธิพลสร้าง
อำนาจอยู่ในความคิด อยู่ในจิตใจ เป็นนักเสี่ยง กล้าได้
กล้าเสีย หรือกล่าวว่าพวกที่มีการพนัน เป็นนักเลงอยู่ใน
สายเลือดนั่นเอง

การพนันเป็นเครื่องล่อให้เกิดความอยากได้ เกิด
ความโลภเห็นผลเร็ว นั่นคือจะได้หรือเสียเห็นผลรวดเร็ว
แม้จะมีผู้คนที่หายหน้าหมดเนื้อหมดตัวเพราะการพนัน
ให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่ แต่ก็มีคนในบางครั้ง บางคราว

จำรวยให้ปรากฏอยู่เช่นกัน เหล่านี้คือสภาพปัญหา
การต่อยการศึกษาเกี่ยวโยงถึงปัญหาสังคม และเศรษฐกิจ
ในชนบทแถบชะวอด หัวไทร เขียวใหญ่ ปากพนัง ระโนด
ป่าพะยอมและควนขนุน ในอดีต ตามที่ผู้ประพันธ์
ได้กล่าวไว้ ฉะนั้นการแต่งวรรณกรรมคำสอนเป็นแนวทาง
หนึ่ง ทำให้ผู้คนหลงผิดกลับตัวกลับใจไปเป็นคนดีได้
นี่คือจุดประสงค์ของการแต่ง “มงคลพระราชานุวัร”
ตามที่นายแดง ได้กล่าวไว้

เนื้อหาในมงคลประธาราษฎร์ ของแดง ประพันธ์
บัณฑิต ผู้แต่งได้ยกหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา
แล้วอธิบายความด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย บางตอนใช้ภาษา
ไทยถิ่นใต้ เช่น รักการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพ
การใช้จ่าย การเก็บออม หนทางแห่งอบายมุข โทษของ
การพนัน โทษการดื่มสุรา โทษการเกียจคร้านการทำงาน
โทษการเที่ยวกลางคืน และอานิสงส์ของศีลห้า พร้อม
ทั้งยกเหตุการณ์ นิทานเป็นคติเปรียบเทียบประกอบ ให้
ผู้อ่านเกิดภาพพจน์และคล้อยตาม อย่างกลมกลืน เข้า
กับสภาพบรรยากาศท้องทุ่งในชนบทภาคใต้ยุคนั้นได้เป็น
อย่างดี

(วงการพนันโป.ไฟ ในชนบทสมัยก่อน)

เนื้อหาเบื้องต้นผู้ประพันธ์กล่าวคำยกครูหรือไหว้ครู เพื่อป่าวประกาศขอพรต่อเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ
ทั้งปวง ต่อครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยม
(Convention) ของนักประพันธ์ ที่ได้ปฏิบัติกันมาดัง เช่น

กายวาจิบริสุทธิยุคกาล
เคารพธรรมคำพลงษ์ทรงรากเหง้า
รัตนทั้งสามงามวิเชียร
สั่งสอนสัตว์ตดปรารภพทั้งสาม
ไหว้บิตรมารดาอาจารย์
เคารพท้าวเจ้าแผ่นดินปิ่นพิภพ
ทุกพระองค์พงศ์กษัตริย์ชาติโย

ฯลฯ

“ยกหัตถ์หว่างถ่วงจิตต์ประดิษฐ์ฐาน
บทมลาญพุทธองค์จางเนียร
ข้าพเจ้าหิยกขึ้นปกเศียร
ไม่แปลเปลี่ยนกลับกลอกบอกสัจจัง
พยายามตัดบ่วงไม่ห้วงหลัง
อุปถัมภ์คู่สวดบวชกาโย
ดินกลบเรียงมะเหวเสโส
เป็นร่มโพธิ์ปกเกล้าชาวศฤงคาร”

จากนั้นได้บอกชื่อ อายุและที่อยู่ของผู้ประพันธ์ไว้ให้ผู้อ่านทราบดังกล่าวว่า

“ผมชื่อแดงนักประพันธ์ชั้นษา
อยู่ที่บ้านสี่กั๊กเป็นนักรกลอน
หมู่ที่หกตกตำบลท่าเสม็ด
กิ่งชะอวดเมืองนครฯเป็นตอนมา

หกสิบกว่าแจ้งประจักษ์ในอักษร
กล่าวสุนทรหลายเรื่องสืบเนื่องมา
บอกขาดเด็ดที่สบายใช้มุสา
ญาติกาทั้งหลายได้เข้าใจ”

หลังจากนั้นแต่งคำประพันธ์ บอกเล่ากล่าวกลอนถ่อมตน ที่นายแดงปฏิบัติตามชนบประเพณีมาเสมอ
ในทำนองผู้แต่งเป็นนักรกลอนบ้านนอก มือใหม่ไม่มีความรู้มากนัก หากผู้เป็นปราชญ์อ่านแล้วอย่าถือโทษและกรุณา
ชี้แนะด้วยจะชอบใจยิ่ง นอกจากนั้นก็บอกเหตุผลหรือจุดประสงค์ในการแต่งเรื่องนี้ว่า เพื่อให้แนวคิดเป็นคติเตือนใจ
แก่ผู้คนทุกเพศทุกวัย จึงได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “มงคลประธาราษฎร์” อันหมายถึงใครผู้ใดนำไปปฏิบัติตาม ตนเองครอบครัว
และวงศ์สกุลเจริญรุ่งเรืองเป็น “มงคล” นั่นเอง คือสอนให้ “ทำความดี ละความชั่ว” ตามหลักธรรม ดังบทกลอน
กล่าวไว้ว่า

“ผมนายแดงแต่งหนังสือนี้
อย่าให้เสียกำเนิดเกิดเป็นไทย

ความปราณีเหลือล้นพันวิสัย
เอาใจใส่กับชาติศาสนา”

ฯลฯ

“ข้าพเจ้ากล่าวกระหู่ผู้ประพันธ์
ที่หลงมัวกลั้วกายข้างฝ่ายผิด

ข้อสำคัญเฝ้าดูหมู่ประชา
เชิญกลับจิตต์เกิดญาติอย่าปรารถนา”

ฯลฯ

“ผู้ประสงค์มั่งคั่งได้สนใจ
รักษากายไม่หมองครองศิริ
แผนผู้เฒ่าเข้าใจสมัยก่อน

ตัดอาลัยชั่วร้ายไม่นิรันดร์
เป็นคติหลักฐานในการสอน
เป็นบันตอนเก็บประสมอบรมชน”

(แผนผู้เฒ่า= จาริตประเพณี)

การดำเนินเรื่องในมงคลประธาราชฎี เริ่มจากการสอนให้รักการศึกษาเล่าเรียนหาความรู้เพื่อจะนำความรู้
วิद्याไปประกอบอาชีพ ที่ข้อสัตย์สุจริตและให้ใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาชีพอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
มิเช่นนั้นแล้วจะเสียเวลา เสียทรัพย์สินเงินทองแต่ที่สำคัญยิ่งคือการเสียอนาคต และมีการเปรียบเทียบโดยใช้ภาษา
เข้าใจง่าย เช่น

“พลเมืองดีมีปัญญาหากินง่าย
จัดให้มีที่เรียนและเขียนอ่าน
แล้วจัดตั้งแบบลายข้างฝ่ายดี
ทุกฉบับทุกแบบสอนแนบเนียน
ที่เรียนเอาเลาตายใช้เป็นนิตย
หาอาชีพรื้อร้อนไม่อนใจ

เพราะเจ้านายท่านรักสมัครสมาน
ทุกสถานท้องที่มีโรงเรียน
สอนด้วยดีทั่วไปในลายเขียน
ได้เล่าเรียนกันตลอดไม่ปลอดใคร
ประกอบกิจตามประสาอัชฌาสัย
หนีพ้นภัยความจนตนสบาย”

ฯลฯ

“ที่เรียนแล้วไม่เอาก็เปล่าตาย
เรียนข้างฝ่ายกสิกรรมจำถั่วถั่ว
สร้างปืนพาเอาไว้ใช้ฮู
เรียนความดีเอาไว้ใช้ความชั่ว

ตนไม่ได้อาศัยในความรู้
ไปยินดีรักใคร่ฝ่ายลตหมู
ซื้อตาปูเอาไว้ใช้เอาวัลย์
เที่ยวหลงมัวมีตมิดมิดมั้นต์”

(แบบลาย= หลักสูตรแบบเรียน, ลตหมู=อาชีพรับจ้างต้อนหมู)

ฯลฯ

“เราโตใหญ่ใจคอจ้องนักปราชญ์
ปฏิบัติฝ่ายดีมีปัญญา
เสวนาสมาคมสมสนาน
นำให้เพื่อนทั้งหลายพลอยบายใจ

ไม่ประมาทความรู้สู่ศึกษา
ญาติกาทั้งหลายพลอย บายใจ
ทั้งชาวบ้านพี่น้องพลอยผ่องใส
สัญญาติไทยด้วยกันได้ฉันทา”

การสอนอาชีพการงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตหารายได้เลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว รักษากาย เวลาเจ็บไข้ ใช้จ่ายเป็นค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าเครื่องใช้ค่าอาหาร สร้างที่อยู่อาศัยการศึกษบุตรธิดาและสิ่งสำคัญที่สุด เป็นการสร้างฐานะ ยกความเป็นอยู่ตนเองครอบครัวให้ดีขึ้น ยกถึงเปรียบเทียบกับคนดี ได้อย่างลงตัวน่าสนใจน่าฟัง โดยใช้สำนวนภาษาท้องถิ่นเรียบง่าย เช่น

“ทำไร่นาค้าขายให้แคล้วคล่อง
คิดให้แน่และให้เนียนเพียรให้มาก
เอามูลสัตว์ดินเผาเนาะคน
เตรียมแต่ยัดพืชรันทูเต้าแดงถั่ว
กินก็ได้ขายก็ได้มีราคา
ถ้าที่ดินหาไม่ให้อัดสร้าง
มีที่ดินยังดีกว่ามีทอง
ไว้ถึงบุตรหลานหลินไม่สิ้นสิทธิ์
โจรจะลักไม่ได้ไม่ตายบ่าว

ฯลฯ

“สร้างเรือไว้มือคานาไม่ทำ
สร้างจอบเสียมไม่ใช่ได้อะไร
เกลียดความทุกข์รักสุขทุกทุกคน
จะตกร้ายกายหน้าถึงสาหัส

ฯลฯ

“ทรัพย์ในดินสินในน้ำทำให้จริง
คนซื้อผอมอดสำหรับทำลำค้อยพิ
เท่าแต่คิดไม่ทำยังลำบาก
ถ้าคิดดีทำดีหนีความจน

ฯลฯ

“อพยพหลบงานเหมือนขวานเหี้ยน
ถ้าเป็นไก่ไข่นจะชนบ่อน

ไว้สำรองประกอบครอบครัวตน
เที่ยวจวกถากดินผงไฉ่ลงผล
แล้วลงผลรดน้ำตามธรรมดา
สร้างสวนครัวเอาไว้ขายเคหา
แขกไปมาสำหรับไว้รับรอง
หาตัวอย่างที่ถูกปลูกสิ่งของ
ควรจัดสองเสาหาตามสามารถ
ทำต่อติดเอาไว้ยาให้ขาด
ถ้าขายขาดเล่นพนันอันตราย”

คงไม่นำกำไรมาใส่ตน
ดักซ่อนไซเหยห้ายไม่ได้ผล
เข้าเดินชนความทุกข์สุขไม่มี
กินข้าววัดนอนศาลาห่มผ้าผี”

ค่อยเห็นสิ่งหูหน้าเป็นราศี
คนซื้อมีไม่อดสำหรับตั้งหน้าจน
ไม่จวกถากแจวพายไม่ได้ผล
ได้เลี้ยงตนครอบครัวตัวสบาย”

ไม่กินเหล้าใช้ขวานจะรานขอนแก่น
ขายตอนตอนเข้ากรงส่งทั่วไป

(ขวานไม่กินเหล้า = ขวานไม่คม)

“ปลูกมะพร้าวหรือยางสร้างถนัด
ทรัพย์ทั้งนี้มีไถลอยในดิน
ถึงอยู่เรือนมุงเบี่ยงไม่เครื่องใช้
เรือไม้เคียนไม่กงทองไรสาร
แม้เรือนตำหนักไร้เครื่องใช้ครบ
ของต้องการทุกสิ่งสร้างเรื่อยไป
ยังของเองหยิบใช้ง่ายสะดวก
ทั้งเครื่องครัวเครื่องบดหม้อถ้วยจาน

ธนบัตรค่อยมาพร้อมอาสิน
ทำเหลือกินสร้างของที่ต้องการ
ยังไม่ไถกลับบริบูรณ์ พูลิธาร
ทั้งใบก้านไม่มีติดอย่างไร
จัดประจบเสมือนเหมือนเรือนใหญ่
ทำสิ่งใดทุกอันทันต้องการ
จอบจะจวกเถื่อยผ่าพร้อมพรวาน
สำหรับบ้านไม้ขัดจัดเป็นเรือน”

(การทำนาไร่สมัยก่อน
ต้องอาศัยแรงงานวัว ควาย)

สอนเรื่องการอดออมรู้จักการใช้จ่าย การทำบุญที่ในครัวเรือน เช่น เก็บไว้เป็นค่าอาหารเครื่องนุ่งห่มประจำเดือน ค่าลงทุนในการทำนาไร่ ค่ารักษาตัวในเวลาเจ็บป่วย ค่าการศึกษาบุตร ค่าภาษีที่ต้องจ่ายให้รัฐ ค่าทำบุญให้ทาน และส่วนที่เก็บออมไว้เป็นทุนสินทรัพย์ต่อไป

นอกจากนั้นยังสอนให้ระวังเรื่องการให้ผู้อื่นกู้ยืม ควรพิจารณาอุปนิสัยใจคอ ความประพฤติเพราะการกู้ยืมสมัยก่อน ไม่มีสัญญา หรือทรัพย์สินค้ำประกัน ให้กู้โดยการไว้เนื้อเชื่อใจด้วยความซื่อสัตย์สัญญาด้วยคำพูดดอกเบี๋ย หรือ “พวด” อาจจะไม่คิดหรือถ้ามีก็ไม่มากมาย เพราะชนบทท้องถิ่นอยู่กันด้วยความเอื้ออาทรช่วยเหลือดังผู้ประพันธ์สอนไว้ว่า

“อุตสาห์ปล้ำทำเจือให้เหลือจ่าย
เกิดธุระปะทุกข์หรือเจ็บไข้
ต้องแยกสรรปันส่วนควรอย่างไร
เอาฝากไว้กับพระรัตนตรัย
ส่วนหนึ่งไว้ให้เป็นแพทย์ประจำบ้าน
ส่วนหนึ่งนายใช้คำราชการ

เก็บดับไว้สักส่วนไม่กวนใจ
หรือเป็นตายต่อเดิยวเตี๋ยควาไหน
ส่วนหนึ่งใส่หีบเพชรสำเร็จการ
ได้อาศัยชั่วหล้าอาสาน
เมื่อถึงกาลเจ็บไข้ได้ช่วยตัว
สำหรับท่านกรุณารักษาหัว

ส่วนหนึ่งไว้ซื้อเสบียงเลี้ยงครอบครัว
ส่วนหนึ่งเราเอาไว้ใช้ทำงาน
จะแลกถ้าจำจ่ายใช้พอควร
ถ้าหาได้จ่ายสุขสุ่ยสุ้ย

ฯลฯ

“เพื่อนจะยืมจะกู้ต้องดูหน้า
จะพูดมากปากหวานลักปานใด
เพื่อดับโคลงมาหาออกท่าหม่อ
พูดก็มากปากก็หวานสันดานกู้
ถ้าใครหลงส่งให้ไหวต่อหน้า
ธนบัตรยังใหม่ชอบใจนัก
พอรับได้ไหวลาพาจากบ้าน

(เพื่อดับโคลง = วางแผนปลิ้นปล้อน, กลับกลอก, หยับหยาย=หนีหน้า, ไม่อยากพบ)

ฯลฯ

“อย่าไว้เนื้อเชื่อใจในวาจา
ในหนึ่งว่าไม่หกล้ายตายเพราะลูก
ทศกัณฐ์ตัวดีปรีชาชาญ
คนพูดดีให้ระวังอย่าพลั้งเพลอ

เครื่องแกงคั่วห่มพอสสมควร
ทำรั้วบ้านปลูกสร้างทางเรือกสวน
ให้ประมวณเก็บดับประดับประดอง
ทรัพย์ก็ไม่สมควรรักเจ้าของ”

อย่าพลั้งทำคนหล่อพูดไกล
สังเกตไปให้มากอยากรู้
เจ็บเหมือนต่อมาโชถูกใบหู
คิดเหมือนงูเสียดหาลูกปลาคลัก
ว่าผมมาพึ่งบุญคุณไม่ผลัก
เป็นเพื่อนรักแก่กันจนวันตาย
ไม่ต้องการส่งกลับคิดหยับหยาย”

โบราณว่าเชื่อคนจะจนนาน
มะส้มสุกทั้งหลายตายเพราะขวาน
หมูมารย้อมล้างเอาดวงใจ
ปากเรียกเกลือกคิดจะก้าวเอาเค้าใหญ่”

ฯลฯ

ในเรื่องการแต่งกาย สอนให้แต่งห่มพอสสมควร เจียมตนให้สมฐานะ ตามกาลเวลาต้องพิจารณาว่าควรหรือไม่ควรอย่างไร มิเช่นนั้นจะเป็นที่ติฉินนินทาของสังคม โดยเฉพาะสังคมในท้องถิ่นชนบทที่สภาพส่วนใหญ่ยังทำไร่ทำนาหาปลา ขุดดินทำเกษตรอาบเหงื่อต่างน้ำในแต่ละวัน ดังนั้นควรแต่งกายตามสภาพงานที่ทำตามฐานะดังผู้ประพันธ์สรรหาคำเปรียบเปรย เสียดสีไว้อย่างเผ็ดร้อนไว้ว่า

“อย่าใส่เกือกถุงเท้าขนาดข้าวจ้าง
อย่าใส่แหวนแว่นตาหาปากิน
การแต่งกายแต่งตัวชั่วหรือดี
ถ้ามียศมีทรัพย์นับว่างาม
เอามงกุฎมาใส่ใครว่าเจ้า
ของดีติดกับผู้ที่รู้ใช้
มีทรัพย์น้อยคอยประมาณการปกครอง
มีถุงเท้าหม้ายจอบไม่ชอบใจ

ไม่สแต่งค์แล้วอย่าเพียรเรียนสูปฝัน
อย่าขุดดินนุ่งแพรแลไม่งาม
คงจะมีเครื่องหมายไม่พักถาม
ถ้าเลวทรามใครจะยอว่าพ่อนาย
เอาถุงเท้ามาใส่ใครจะไหว
ของชั่วร้ายตามจะอยู่กับผู้ใด
อย่าซื้อทองแต่งกายหม้ายวัวไถ
มีสิ่งใดไม่พึงเพื่อเหมือนเครื่องใช้”

(หม้ายวัวไถ=ไม่มีวัวไถนา, หม้ายจอบ =ไม่มีจอบ เครื่องมือทำการเกษตร)

สอนให้เป็นคนสุจริตซื่อสัตย์ซื่อตรงยึดหลักธรรมทางศาสนาในการครองตน ในการดำรงชีวิต ยึดถือ และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง จะไม่นำความทุกข์ความเดือดร้อนมาสู่ตน ครอบครัวลูกเมีย บิดามารดาและญาติ พี่น้อง เช่น

“ตั้งเป็นคนสุจริตจิตตภาพ
ควรยึดถือธรรมะอย่าละวาง
จะอยู่เย็นเป็นสุขไม่ทุกข์ใจ
ทั้งเจ้านายก็ดีมีเมตตา
อย่ายำยีสนาอาณาจักร
ทั้งบิดามารดาไม่อาทร

ปลอดทั้งบาปแค้นทั้งภัยใจสว่าง
อย่าก็ดขวางพระราชอาญา
ญาติชาวไทยอย่าคิดเที่ยวอิจฉา
เทพดาท่านช่วยอำนวยพร
อยู่ตามหลักแบบลายอธิบายสอน
ไม่ทุกข์ร้อนกับบุตรสุดสบาย”

(แบบลาย=ตามประเพณี, แบบแผนกฎระเบียบ)

(การเก็บเกี่ยวข้าวในนาสมัยก่อน)

สอนให้เห็นถึงจะธรรมผลกรรมดี-ชั่ว ว่าทั้งสองประการ มีกลิ่นหอม-เหม็นแรงติดทนนานขจรไปไกล ถึงชั่วลูกชั่วหลานและวงศ์สกุล ฉะนั้นจงเฝ้าทำความดี หนีความชั่วและควรสมาคมกับเมธีนักปราชญ์ ควรหลีกเลี่ยง การพนันทั้งปวง พร้อมเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น

“รสสำคัญรสอะไรในแผ่นดิน
คนผู้ดีมีทรัพย์จบกลิ่นหอม
คนใจคดรสกลิ่นเหม็นเอาแรง
คบคนชั่วลงนั่งลึงกะปิ

คือรสกลิ่นชั่วดีเป็นที่แรง
ติดตามตอมตามกายไม่หน่ายแหยง
ออกแสดงให้รู้ทุกคน
คบคนดีปลูกไม้ที่ได้ผล”

“คนประพฤติกว้างขว้างก็เสีย
นิสัยฟ้อต้อปล้องตองสันดาน
เกิดมาเป็นมนุษย์อุตมชาติ
ถ้าเราดีลูกก็ดีทวีวงศ์

ใครให้ลูกทำเมียคงเสียหลาน
คงเสียการสืบตระกูลประยูรวงศ์
อย่าประมาทถือตัวเที่ยวมัวหลง
ถ้าเราหลงลูกไหลไปด้วยกัน”

ฯลฯ

“สิ่งพนั้นอย่าสมัครไปรักห้วง
แรกคราวแม่คราวพ่อกลัวพอไฟ
ทุกวันนี้คิดมาน่าหวาดเสียว
กระเบื้องควายกินหญ้าไม่กล้าลาม
กินไม่อิ่มกินรู้เหมือนชูชก
ประชาชนคนบ้าทั่วสามัญ
พอรุ่งขึ้นกลางวันแก้ฝืนฉาว
นั่งประชุมทุกแห่งแหล่งเรื่องเบอร์
กล่าวกรวีที่เห็นตามเป็นไป
แลเห็นแมวลูกอ่อนนอนชายคา
ถึงวันออกไม่ถูกผูกอาฆาต
บางฝันว่าขึ้นควนจวนแสนทอง
ไปซื้อเบอร์ทันที่สี่หนึ่งสอง
ที่เล่นแพ้ไปมากอยากให้หลุด
แต่ก่อนกลัวพอไฟร้ายแรงเรียว
เลขสามตัวมั่วกินสิ้นเมียผ้า
เหมือนเปลวไฟที่ร้ายไล่ประชาชน

จะเป็นบ่วงคล้องคอล่อฉิบฉวย
เที่ยวกินไรกินนาพยายาม
อ้ายปกเขี้ยวปกแดงแรงน้าขาม
อ้ายเบอร์สามตัวเลขเสกเอาครัน
กินหยากน่าสะดุ้งพุงเท่าหัว
นอนเป็นฝันเห็นแพะแกะเป็นบือ
ข้าพเจ้าเขียนใส่ในหนังสือ
เสียงอึ้งเอ้อทั่วภพจบโลกา
ขอภัยธิบายไม่มูสา
สมมุติว่าเลขเบอร์ไปซื้อสอง
แมวอุบาทว์ดีตายไม่ตายของ
ลูกตาสองเท่าสี่มีหางเดียว
ออกไม่ต้องโกรธแค้นหน้าเหียว
แพ้ไม่หยุดหมดทรัพย์ใจกลับเหียว
ไม่เหียวเกี้ยวเหียวกินจนสิ้นคน
ทั้งครอบครัวหญิงชายไม่เหลือหล่น
เหียวลามลนลายดมของสมภาร”

(ปกเขี้ยว, ปกแดง=คือสีของปกสมุดเรียงเบอร์เล่มเล็กๆ เรียกว่า “เกา” หรือต้นข้าวภายในเล่มจะมีเลขเรียงกันตั้งแต่ ๐๐๐ - ๙๙๙ หากผู้เล่นหรือผู้ซื้อ ชื่อเลขใดนายมือ (นายเกา) หรือเจ้ามือจะบันทึกไว้หลังเลขนั้นๆ เช่นชื่อที่บาท นายเกาก็จะ บันทึกชื่อผู้ซื้อไว้หลังเพื่อเป็นหลักฐาน พร้อมกับเขียนใบเช็คให้กับผู้ซื้อเพื่อเป็นหลักฐานไปสืปกสมุดเรียงเบอร์นี้ หรือเกานี้ มักจะมีปกสีเขี้ยวและสีแดง)

(ลายดมของสมภาร=สังเกตอาการของสมภาร เช่น การพูดจา ทำมือ ทำไม้แล้วแก้เป็นหวายเป็นเบอร์)

นอกจากนั้น มงคลประชากรราษฎร์ ยังได้ชี้ให้เห็นทางของความเสื่อม ที่เรียกว่า “อบายมุข” เช่น เล่นการพนัน เที่ยวกลางคืน เกียจคร้านการทำงาน และการคบคนพาลคนชั่วเป็นมิตร เพราะหนทางเหล่านี้มีแต่ นำความเดือดร้อนมาสู่ชีวิตตนเอง ครอบครัวบุตรภรรยาและญาติพี่น้อง ฉะนั้นควรคบหาผู้รู้ นักปราชญ์ เมื่อผู้ที่มีปัญญานำพาเราให้ หูตาสว่างในการดำเนินชีวิต ในการคิดประกอบอาชีพสุจริตตามทำนองครองธรรม ดังคำประพันธ์ กล่าวว่า

“เที่ยวคบคนพาลสันดานเขลา
เที่ยวโง่มดาคลานเข้าถ่านไฟ
มีปัญญาพาห้วตั้งตัวชอบ
คงสมหวังดังปองได้คส่องคลาย

เปรียบเหมือนเต่าตาบอดไม่จอดไหน
เพราะเว้นใจไม่มีชีวิตราย
จะประกอบสิ่งอะไรตั้งใจหมาย
แสนสบายเป็นสุขไปทุกอย่าง”

(เจดีย์วัดวัง อ.เมือง จ.พัทลุง)

สอนเรื่องการใช้วาจาคำพูด ซึ่งผู้คนทุกเพศทุกวัยใช้ในการสื่อสารกันตลอดชีวิต และคำพูดวาจาตัวเองที่ทำให้คน ยอมรับนับถือเป็นมิตรได้ ในขณะเดียวกันคำพูด วาจาที่สามารถสร้างศัตรู นำความเดือดร้อนมาสู่ตนได้เช่นกัน ในเรื่องมงคลประชากรราษฎร์ จึงได้สอนสอดแทรกผลของการใช้คำพูดจาไว้ดังนี้

“พูดอะไรใช้คำเป็นสัมมา
มีศีลธรรมสัมมาคารวะ
ไม่พูดจาเบ็ดเตล็ดระเค็ดคาย
ใครทำดีทำชั่วตัวของเขา

ใช้วาจาสุภาพไม่หยาบคาย
ไม่เกะกะรบกวนท่านทั้งหลาย
ไม่ให้ร้ายกับใครในวาจา
ไม่เก็บเอาเรื่องราวมากล่าวหา”

“เทียหวุดงมดมเตาพุดเอากั๊ย
การพุดจาพาที่ทั้งดีร้าย
ไม่รู้ใช้ให้ผลตลบันดาล
วาจาดีมักจะอยู่กับผู้ดี
วาจาดี ดีกับผู้รู้จักใช้

พุดให้ใหญ่กว่าตัวพุดหัวราน
ใครรู้ใช้เหมือนอย่างสร้างหลักฐาน
มักก่อการคาหไม่รูวาย
สามัคคีสืบเนื่องเป็นเครื่องหมาย
วาจาร้ายมักจะอยู่กับหมู่พาล”

นอกจากนั้นได้ยกหลักธรรมเรื่อง กิเลส ที่เป็นบ่อเกิดของโลภะ โทษะและโมหะ ทางพุทธศาสนามาสอน โดยใช้ภาษา พื้นถิ่นธรรมดาๆ ที่ผู้คนเข้าใจง่าย นั้นแสดงว่านายแดง นอกจากมีความรู้ทางโลกแล้ว ยังมีความรู้ความเข้าใจทางธรรมอย่างแตกฉานอีกด้วย เช่น

“มารสามอย่างล้างผลาญหัวใจคน
คือ โทษะ โมหะ โลภะกั๊ย
ถ้าละไว้ไม่ขับขับแต่ทุกข์
มันอุตสาห์พยายามตามประจัญ
คือโมหะนั้นแหละตัวเป็นหัวหน้า
ถ้าความหลงส่งเสริมเพิ่มทวี
ถ้าถือธรรมคำวินัยในโบสถ์

ให้ว้ายวนสายสมุทรไม่หยุดไหน
เข้าตลใจถึงสู่ของหมู่ชน
หาความสุขไม่ได้จะร้ายผล
ทำให้คนเสียหายหน่ายความดี
เทียวนำพาให้ออกนอกวิถี
หวังความดีลำบากคงยากนาน
จะสมานความสุขไม่ชุกชน”

มงคลประชากรราชภัฏของ แดง ประพันธ์บันทึกฉบับนี้ เป็นวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นเป็นกลอนสุภาพจำนวน ๒๗๕ บท แต่งขึ้นสมัยที่ชะวอดยังเป็นกิ่งอำเภอหรือเมื่อกว่า ๖๕ ปี มาแล้ว เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมคำสอน ที่ชี้ให้เห็นบาปบุญคุณโทษ ในการดำเนินชีวิต การทำกินของผู้คน ข้อห้ามที่มีควรกระทำ และข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติ เป็นเชิงอบรมสั่งสอนเรื่อง “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และชี้ให้เห็นว่า “ธรรมะย่อมชนะอธรรม” มุ่งสอนจริยธรรมให้ผู้อ่านและผู้ฟัง มีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาและใจ รักการศึกษาหาความรู้ รักในอาชีพ เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

ในการประพันธ์เรื่องนี้ นายแดง คงจะได้รับอิทธิพลและแนวคิดมาจากวรรณกรรมคำสอนส่วนกลาง เช่น เรื่องสุภาษิตสอนบุตร สุภาษิตสอนหญิง กุศณฺดาสนนโอง และคำกลอนสอนใจ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม

ก็นับว่า แดง เป็นอีกผู้หนึ่งที่ริเริ่ม และมีแนวคิดที่จะผลิตวรรณกรรมประเภทคำสอน โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่กำลังมีปัญหา ความล้มเหลวทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม เกิดค่านิยมที่ผิดๆ เช่น ถ้าคิดจะเป็นลูกผู้ชาย ต้อง “เล่นการพนัน หน้าง โนรา บ้าหญิง กินเหล้าเถื่อน เพื่อนเกลอยั่วเย้า เมียจุด มุดลักวัวควาย” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นต้น ตลอดถึงผู้คนในชุมชน ยังโง่งมหลงใหล และหมกหมุ่นในเรื่อง “อบายมุข” ประเภทต่างๆ ไม่เป็นอันทำมาหากิน ต่อต้านอำนาจรัฐ เกลียดนายเกลียดเจ้าหน้าที่ แอบช่องสุมโจรกรรม อาชญากรรม อิทธิพลอำนาจมืด โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณรอบๆ ทะเลสาบสงขลาและใกล้เคียง แนวคิดของนายแดงคือต้องการให้ผู้คนผู้อ่านกลับมาสนใจในเรื่องผลของกรรมดี มีธรรมะเป็นหลักชัยในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการปฏิบัติตามศีลห้า สมเป็นพุทธศาสนิกชน ดังคำประพันธ์บอกไว้ว่า

A photograph of a white, multi-tiered stupa or pagoda. The structure has a prominent central entrance with a staircase leading up to it. The entrance is framed by a decorative archway with a golden, ornate design. The stupa itself is white with a golden spire at the top. There are small golden figures or statues on either side of the entrance. The background shows some greenery and a clear sky.

๑. เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม คติความเชื่อ ความเป็นอยู่ การดำรงชีพและเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้คนในสมัยนั้น ซึ่งอาจจะไม่มีในเอกสารอื่นใดให้ได้เห็นได้อ่านกัน

(เจดีย์วัดบางเนียน อ.เข็รใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช)

สา=ลำบาก, แร้นแค้น, สากลัว=รู้ลึกกลัวลับคน=ลับปะคน,
หมัดให้ถูก=หมายมั่นให้ถูก, หลุมหลาม=เลอะเทอะ, เปอะ
เปื่อน เป็นตัน

๔. วรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นคำสอนที่ยังมีเนื้อหาสาระทันสมัย ทันเหตุการณ์ของสภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบัน โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นเอกสาร การอบรมสั่งสอนนักเรียน นิสิตนักศึกษา เป็นแบบเรียน หรือเป็นหนังสือนอกเวลาเรียนในวิชาภาษาไทย วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ชู้= มากมาย, โจรลัก=โจรขโมย, ลูกใจ=เฉลียว
ใจ, ถ้านึกได้, พร้าแหง=พร้าคมปิ่น, ไม่ห่มง=ไม่ระมัดระวัง,
ไม่บันยะบันยัง, มลั้ง=ชะมด, ทดใจ= ท้อใจ, เสด

ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ “ต่อไปไมโกง” ให้ประชาชนผู้ชม
ทั่วไปทราบ และนำไปเป็นคติสอนใจเป็นการรณรงค์
ส่งเสริมให้ผู้คนทำดีอีกทางหนึ่งด้วย

เราในฐานะลูกหลานชาวใต้ โดยเฉพาะท้องถิ่น
ชะวอด หัวไทร เมืองนครฯ ควรภาคภูมิใจว่า เราก็คมี
วรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นที่มีเนื้อหาสาระดีๆ มีนัก
ประพันธ์ดาวเด่นในอดีต ที่ได้ประพันธ์ วรรณกรรมคำสอน
ส่งเสริมสนับสนุน หลักธรรมคำสอน ให้ผู้คนในสังคม
“ทำดีละความชั่ว” ไม่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ ได้เช่นกัน

ผลงานการประพันธ์ของ นายแดง ประพันธ์
บัณฑิต แต่ละเรื่องโดดเด่น เป็นที่กล่าวขานของผู้อ่าน
ทั่วไป ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์ ได้พิถีพิถันบรรจงและทุ่มเท
ระดมสรรพกำลังความคิด ความรู้และประสบการณ์

การใช้สำนวนโวหาร สีสากะบวนการพรรณนาทั้ง รสคำ
และรสความ หมายถึง ให้ ความหมายให้สาระแก่ผู้อ่าน
ในการแต่ง เมื่อผู้อ่าน อ่านแล้วเกิดอารมณ์ เกิดภาพพจน์
และมโนภาพ เกิดความรู้สึกเห็นด้วยและคล้อยตาม
ผลงานของ นายแดง แต่ละเรื่องจึง ดีดัง และโดดเด่น
มีสาระและให้คติเตือนใจ เป็นที่ยอมรับของผู้อ่านทั่วไป
จนได้รับสมญานามว่า “แดง ปราชญ์” หรือ แดง
นักปราชญ์” สร้างเกียรติยศชื่อเสียง ให้กับวงการ
วรรณกรรมภาคใต้ ดังนั้น นายแดง ประพันธ์บัณฑิต
จึงสมควรได้รับการชื่นชม และยกย่องจากผู้คนทั่วไป
ว่าเป็น “นักประพันธ์ชั้นครู” ในท้องถิ่นภาคใต้อีกผู้หนึ่ง
ได้อย่างเต็มภาคภูมิยิ่ง

๕

ฉันถือว่า ฉันเป็นพลเมืองคนหนึ่งซึ่งมีตำแหน่ง
...ตราบใดที่ยังอยู่ในตำแหน่งนี้...
ตราบนั้นฉันต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สมบูรณ์

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช